

Nr 280.

Av herr **Cederborg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 206 angående anslag till socialstyrelsen har i väsentlig mån grundats på de s. k. 1926 års besparingssakkunnigas betänkande av den 30 januari 1929.

Strävandet att åstadkomma besparingar i statsförvaltningen måste betecknas som i och för sig synnerligen erkännansvärt. Emellertid vill det synas oss, som om besparingssynpunkter i förevarande fall tagits till intäkt för åtgärder, som giva anledning till allvarliga farhågor.

Föreslagna indragningar av befattningar eller nedflyttningar av befattningar till lägre grad ha här icke motiverats av hänsyn till de socialstyrelsen påvilande arbetsuppgifter, för vilka tjänsterna äro avsedda. I stort sett har man utgått från den förutsättningen, att socialstyrelsens arbete skall få samma omfattning och betydelse som hittills; någon begränsning har förutsatts skola äga rum i vissa avseenden, men i stället skulle på andra håll arbetsuppgifterna utvidgas, i enlighet med de besparingssakkunnigas eget förslag. Det kan under sådana förhållanden icke vara rimligt att försvaga ämbetsverkets arbetskapacitet på sätt som skulle ske, om den nu föreliggande propositionen bleve av riksdagen bifallen.

Socialstyrelsen torde långt ifrån kunna anses som något överorganiserat ämbetsverk. Att dess behov av arbetskraft icke blivit överhövan rikligt tillgodosett, kommer ganska klart till synes i det förhållandet, att extra personal i anmärkningsvärt hög grad måst anlitas för utförandet av styrelsens arbeten. För närvarande sysselsättas, enligt vad av socialstyrelsens utlåtande den 16 februari 1929 över besparingssakkunnigas förslag framgår, sammanlagt 113 personer i styrelsens tjänst (däribland 53 manliga och 60 kvinnliga befattningshavare). Av dessa ha endast 37 eller 33 % ordinarie anställning, under det att 76 eller 67 % äro icke ordinarie personal. Av de senare äro 33 manliga och 43 kvinnliga befattningshavare. Bland dessa ha åtskilliga varit anställda under en längre följd av år. Av de manliga icke ordinarie befattningshavarna ha sålunda icke mindre än 19 varit anställda i åtta år eller längre tid, däribland 8 i mellan tio och femton år och en i femton år. Av de kvinnliga icke ordinarie befattningshavarna ha 19 haft en anställningstid av minst 8 år, och bland dessa ha 11 varit anställda i tio år eller längre tid.

Dessa siffror, liksom åtskilliga andra viktiga påpekanden och sakuppgifter, som socialstyrelsen andragit i sitt yttrande över besparingssakkunnigas förslag,

återfinnas icke i Kungl. Maj:ts proposition. Det har därför syntts lämpligt att här bringa berörda förhållanden till riksdagens kännedom.

De ovan anförda siffrorna ge oförtydligt vid handen, att socialstyrelsen måste taga extra personal i anspråk ej endast för tillfälliga arbeten utan i avsevärd utsträckning även för fullgörandet av sina ordinarie arbetsuppgifter.

En viss ekonomisk återhållsamhet är utan tvivel på sin plats vid utmätandet av ämbetsverkens behov av befattningshavare på ordinarie stat. Men man må icke på ett ämbetsverk ställa stora krav ifråga om arbetsduglighet utan att man tillika har för ögonen, att dessa krav icke kunna uppfyllas, med mindre ämbetsverkets arbetsorganisation blir någorlunda betryggande.

Det blir svårt att få en god rekrytering av arbetskraft för en institution, där alltför många befattningshavare, ehuru väl kvalificerade, nödgas arbeta som extra tjänstemän år efter år och icke ens efter ett 10-tal år ha några utsikter till fast anställning. Det kan också befaras, att de sålunda obefordrade tjänstemännen i längden icke med tillbörlig arbetsiver skola ägna sig åt sitt arbete. Några års provotid må vara hälsosam, men det fullständiga avstängandet av möjligheterna till befordran inom rimlig tid för en dugande tjänsteman kan ej undgå att utöva en för honom personligen deprimerande och slutligen även för hans arbete skadlig inverkan. Hela ämbetsverkets standard blir lidande på att befattningar i alltför stor utsträckning bestridas av personal utan säker anställning. Gedigen vederhäftighet samt självständighet i ställningstagandet till förekommande ärenden ha sedan gammalt ansetts vara värdefulla tillgångar hos en statens tjänare. Man må se till, att sådana värden tillvaratagas och icke förspillas.

Den föreliggande propositionen beträffande anslag till socialstyrelsen synes oss i betänklighet mån ha brustit i hänsynstagande till ovan berörda omständigheter. Vissa av de i propositionen upptagna förslagen må nu granskas även ur mera speciella synpunkter.

En av socialstyrelsens mest betydelsefulla uppgifter består i dess sociala utrednings- och upplysningsarbete. Detta arbete, som kräver ett betydande mått av sakkunskap och erfarenhet på skilda områden, ombesörjes huvudsakligen, i nära samverkan med styrelsens övriga byråer, av de två s. k. statistiska byråerna, av vilka den ena förestås av en byråchef på ordinarie stat, den andra av en byråchef på extra ordinarie stat. Kungl. Maj:t har i sin proposition anslutit sig till den av besparingssakkunniga uttalade meningen, att den ifrågavarande byråchefen på extra stat nu bör uppflyttas på ordinarie stat. En sådan anordning har ansetts befogad med hänsyn till omfattningen och betydelsen av det arbete, som alltjämt kommer att påfordras av såväl den ena som den andra av de nämnda statistiska byråerna.

Men med det sålunda givna erkännandet av det sociala utrednings- och upplysningsarbetets ofrånkomliga vikt och betydelse — ett erkännande som från flera håll understrukits i samband med de moderna arbetsfreds- och samförståndssträvandena — kan det näppeligen anses stå i god överensstämmelse att, såsom Kungl. Maj:t i likhet med de besparingssakkunniga föreslagit, försvaga

ifrågavarande byråers arbetskapacitet genom att av deras personal indraga såväl en ordinarie aktuariiefattning som en extra ordinarie aktuariiefattning och därutöver vissa biträdesbefattningar. En dylik stark beskärning, som går ut särskilt över den mera kvalificerade personalen, förefaller icke rimlig, då den icke förbundits med någon som helst begränsning av de arbetsuppgifter, som åligga sagda byråer. Den skulle närmast få till följd, att socialstyrelsens organisation ytterligare överbelastades med år efter år »tillfälligt» anställda befattningshavare.

Det kan antagas, att en del av just de dugligaste och på hithörande sociala arbetsområden mest insiktsfulla och förfarna bland de extra tjänstemännen under sådana förhållanden skola föredraga att söka sig utkomst på annat håll. Utsikterna att erhålla kompetenta ersättare skulle också i betydande mån minskas. Närmare besett framstår det som ett önskemål av vikt, att möjligheter beredas extra befattningshavare på dessa byråer att erhålla en tryggad ställning.

Den ifrågasatta minskningen av befordringsmöjligheterna inom socialstyrelsen får givetvis menliga följder icke enbart för de byråer, som omedelbart drabbas av indragningarna. De besparingar av statsutgifter, vilka åsyftas genom berörda indragningar, torde sålunda bli tämligen illusoriska, i all synnerhet om man tar i betraktande den försämring av socialstyrelsens prestationsduglighet, som kan förutsättas bli ett resultat av indragningarna. Uppmärksammas må, att, såsom socialstyrelsen själv betonar i sitt utlåtande över besparingssakkunnigas förslag, arbetet på de s. k. statistiska byråerna utgör en integrerande del av såväl styrelsens allmänna utredningsarbete som dess administrativa verksamhet. I den mån de statistiska byråernas arbetskrafter minskas, innebär detta reellt sett även en minskning av övriga byråers och av styrelsens i dess helhet arbetskapacitet, ett förhållande, som kommer att framträda än mer i det långa loppet på grund av försämrade rekryteringsmöjligheter. Det torde icke råda tvivel därom, att en sådan utveckling vore ägnad att oförmånligt återverka på de sociala anordningar av skilda slag, som falla inom socialstyrelsens ämbetsområde eller eljest hänskjutas till styrelsens bedömande. Det gäller här kostsamma anordningar, vilkas omsorgsfulla skötsel staten har all anledning att i eget intresse tillgodose.

Det lär i varje fall med säkerhet kunna förutses, att de nu föreslagna indragningarna omedelbart skola försvåra utförandet av vissa utredningsuppgifter, som blivit socialstyrelsen tilldelade.

Det är sålunda att befara, att den utvidgning och förbättring av lönestatistiken, som de besparingssakkunniga, i betraktande av denna statistiks stora upplysande betydelse, ansett sig böra anbefalla, skall omöjliggöras av brist på arbetskraft.

En annan, icke mindre viktig gren av socialstyrelsens verksamhet drabbas direkt av denna Kungl. Maj:ts proposition, nämligen statistiken rörande arbetsinställelser och kollektivavtal. Denna statistik, som är av fortlöpande natur, handhaves för närvarande av den till indragning föreslagna extra ordinarie

aktuarien, och enligt vad i propositionen (sid. 55) angives, har man tänkt sig, att denne tjänsteman även framdeles skulle fortsätta med berörda arbetsuppgifter, ehuru endast med avlöning som förste amanuens. Redan ur billighets-synpunkt synes en sådan anordning böra betecknas som olämplig. Det gäller här en tjänsteman, som i femton år varit anställd hos styrelsen och i nio år innehaft sin nuvarande befattning. Även om denna befattning icke varit uppförd å ordinarie stat, synes innehavaren icke utan skäl ha kunnat räkna med att den så skulle bli, eller att den i vart fall skulle bibehållas i sin nuvarande art, åtminstone så länge någon indragning eller avsevärd förenkling av de därmed förenade göromålen icke ifrågasatts. Detta har emellertid i fråga om förevarande statistik ingalunda varit fallet. Besparingssakkunniga ha i sitt den 15 mars 1928 avgivna förslag till vissa inskränkningar i socialstyrelsens statistiska publikationer visserligen föreslagit borttagandet av vissa tabellbilagor i de statistiska redogörelserna, men de ha därjämte uttalat, att den tjänsteman, som handhar berörda statistik, framdeles skulle »få sig den mera kvalificerade uppgiften förelagd att i sammanhängande och koncis form samt med större betoning av det väsentliga men likväl utan subjektiva värdeomdömen lämna en för den stora allmänheten vägledande översikt av ifrågasvarande viktiga förhållanden». Det synes svårt att finna någon samklang mellan en sådan uppskattning av detta arbetes betydelse och förslaget att nedflytta den åsyftade tjänstemannen från aktuarie till amanuens. Besparings-sakkunnigas uttalanden ge för övrigt vid handen, att de själva anse, att det för den fortlöpande statistiken erfordras på stat inrättade befattningar. Det vill förefalla, som om den här berörda extra ordinarie befattningen, i betraktande av att de med densamma förknippade arbetsuppgifterna bliva icke mindre utan *mera* krävande än hittills, med fullt fog borde kunna ifrågasättas till överförande på ordinarie stat.

En annan viktig punkt i Kungl. Maj:ts proposition, som nära berör socialstyrelsens upplysnings- och utredningsverksamhet och jämväl synes påkalla erinringar, avser biblioteksarbetet.

I fråga om den vid socialstyrelsens bibliotek anställda personalen innebär Kungl. Maj:ts förslag nedflyttning i lönehänseende av bibliotekarien (från B 21 till B 15) och av den här placerade kansliskrivaren, vilken senare är avsedd att ersättas med ett kanslibitråde. En förutsättning för att en dylik nedflyttning av bibliotekspersonalen skall kunna företagas, har av departementschefen ansetts vara, att bibliotekarietjänsten besättes med en person, som kan förväntas »ägna sig åt densamma». Då sagda befattning, som i lönehänseende skulle bliva likställd med en amanuens-tjänst, sålunda förutsättes bliva en slut-tjänst, vars ordinarie innehavare som regel ej skulle kunna påräkna förordnanden å högre befattningar, kan man givetvis ej räkna med att på denna post få en akademiskt utbildad tjänsteman, utan allenast ett biträde med möjligen biblioteksteknisk skolning.

Departementschefen har uttalat, att man självfallet icke genom bibliotekariens nedflyttning i lönegrad bör äventyra bibliotekets möjligheter att på samma sätt som hittills fylla sin uppgift. Den av socialstyrelsen lämnade redogörelsen

rörande bibliotekets stigande betydelse och de höga krav på allmänna och specialiserade insikter, organisationsduglighet och initiativförmåga, som måste ställas på bibliotekarien, synas oss utan vidare giva vid handen, att denna befattning, med vilken även föredragningskyldighet bör vara förenad, icke kan skötas av en tjänsteman i 15:de lönegraden. Genom en sådan anordning skulle bibliotekets standard otvivelaktigt sjunka och dess utveckling stäckas.

Socialstyrelsen har framhållit, att dess bibliotek torde vara den med modern social facklitteratur bäst utrustade boksamlingen i Sverige samt ett betydelsefullt offentligt bibliotek med vidsträckta internationella förbindelser, vilkas upprätthållande och utveckling synas vara av största vikt såväl för socialstyrelsens arbete som med hänsyn till landets allmänna biblioteksväsen. Att nu beröva detta vetenskapliga, huvudsakligen genom bytesverksamhet och följaktligen med små direkta utgifter underhållna fackbibliotek dess kvalificerade ledning skulle framstå i så mycket egendomligare dager, som samtidigt härmed regeringen framlagt proposition om ordnande av landets folkbiblioteksväsen, för vilket ett bibliotek som socialstyrelsens, vars specialitet är ett för den bildningssökande allmänheten så viktigt litteraturområde som socialvetenskapen, med all säkerhet kommer att få betydelse.

Det torde här även böra erinras, att socialstyrelsen i sitt utlåtande över besparingssakkunnigas betänkande fäst uppmärksamheten på att föreståndaren för statistiska centralbyråns bibliotek är placerad i 24:e lönegraden. Socialstyrelsens bibliotek torde fullt ut kunna jämföras med detta ifråga om såväl arbetsuppgifternas kvalitet och omfång som litteraturens värde för samtid och framtid. I Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån (nr 168, sid. 81) anför föredragande departementschefen, att han funnit åtskilligt tala för en uppflyttning i högre lönegrad (till 26:te) av statistiska centralbyråns bibliotekarie. Socialstyrelsen erinrar, att styrelsen redan för tio år sedan framhållit, att bibliotekariebefattningen därstädes borde höjas i lönehänsende. Att såsom Kungl. Maj:t föreslår placera denna tjänst nio eller eventuellt elva lönegrader lägre än motsvarande befattning i statistiska centralbyrån torde få anses orimligt.

I anslutning till besparingssakkunnigas utan motivering framställda förslag uttalar departementschefen vidare, att de göromål, vilka tillkomma det hos bibliotekarien anställda biträdet (nu kansliskrivare i 11:te lönegraden) icke synas vara av den art, att de motivera en högre löneställning än den som tillkommer ett kanslibitråde. En sådan försämring nu torde få anses så mycket mera obefogad, som denna befattning — såsom socialstyrelsen även framhållit men propositionen ej omnämner — vid 1919 års riksdag höjdes från dåvarande andra lönegraden till tredje, d. v. s. enligt nu gällande benämningar från kanslibitråde till kansliskrivare. Denna uppflyttning motiverades då med de särskilda kvalifikationer, framför allt ingående språkkunskaper, som erfordras för biträdet hos bibliotekarien. Det synes egendomligt, att denna motivering icke längre skulle vara hållbar, ehuru, såsom av socialstyrelsen erinras, de stegrade anspråken på biblioteket i samband med dess utveckling ökat även ifrågavarande befattningshavares arbetsbörda i såväl kvantitativt som kvali-

tativt hänseende. Den föreslagna nedflyttningen drabbar i själva verket en av de mest kvalificerade kansliskrivartjänsterna i socialstyrelsen.

I det föregående har den föreliggande propositionen angående anslag till socialstyrelsen upptagits till granskning i belysning av faktiska förhållanden, vilka beklagligtvis icke synas oss ha blivit i tillbörlig mån beaktade i Kungl. Maj:ts proposition. Vi ha velat för riksdagen klargöra, vilka allvarliga konsekvenser genomförandet av Kungl. Maj:ts förslag med största sannolikhet skulle få för socialstyrelsens arbete, åtminstone i de här närmare berörda fallen.

Man synes med skäl kunna fråga sig: kan det verkligen vara rimligt och riktigt att försvaga socialstyrelsens möjligheter att utföra sin för en sund samhällsutveckling alltmera betydelsefulla socialpolitiska verksamhet? Bör icke i stället detta ämbetsverks arbetsduglighet vidmakthållas och stärkas?

Av de å socialstyrelsens ordinarie stat uppförda 8 tjänstemännen i förutvarande andra normalgraden (4 sekreterare, 3 förste aktuarier och 1 förste byråingenjör) — nu samtliga placerade i lönegraden B 24 — ha i propositionen endast två, sekreterarna å 1:sta och 3:dje byråerna, föreslagits till uppflyttning i 26:te lönegraden. Sekreterartjänsterna å 2:dra och 6:te byråerna ävensom övriga till förutvarande andra normalgraden hörande tjänstemän skulle däremot kvarbliva i 24:de lönegraden.

Det kunde synas rimligt, att åtminstone någon möjlighet öppnades för tjänstemän, som syssla företrädesvis med undersökningar av statistisk natur, till placering i 26:te lönegraden. Och vad beträffar sekreterarebefattningarna å 2:dra och 6:te byråerna må framhållas, att de med avseende å kompetensfordringarna samt arbetsuppgifternas kvalitet och kvantitet ävensom självständighet och ansvar samt ställföreträdareskap för byråchef uppfylla de av statsmakterna antagna grunderna för placering i 26:te lönegraden i lika hög grad som de båda andra sekreterartjänsterna. Härutinnan må hänvisas till den i propositionen intagna redogörelsen över denna frågas behandling av Kungl. Maj:t och riksdagen år 1925 samt de uppgifter, som av socialstyrelsen lämnats rörande sekreterarnas åligganden.

Ävenledes må erinras, att Kungl. Maj:t i sin proposition angående kommerskollegii stat föreslagit samtliga kollegii sekreterare — alla med juridisk utbildning — till uppflyttning i 26:te lönegraden, samt att en mångfald vid kommunikationsverken anställda sekreterare med lägre utbildning än dessa äro placerade i 26:te eller 27:de lönegraden. Att de juridiska sekreterarna i socialstyrelsen placeras i sämre ställning än de nyssnämnda samt andra motsvarande tjänstemän inom statsförvaltningen, synes icke stämma överens med den eljes erkända uppfattningen om de socialpolitiska frågornas vikt i det moderna samhällslivet liksom ock deras ofta mycket ömtåliga och svårbehandlade karaktär.

På grund av vad sålunda anförts hemställas, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 206 måtte beakta här framförda synpunkter och i varje fall endast på så sätt bifalla propositionen,

att de till indragning ifrågasatta aktuarietjänster och biträdesbefattningar hos socialstyrelsen bibehållas i enlighet med socialstyrelsens hemställan;

att ifrågasatt nedflyttning i lönehänseende av socialstyrelsens bibliotekarietjänst och den till biblioteket hörande biträdesbefattningen icke äger rum; samt

att jämväl sekreterarebefattningarna å socialstyrelsens 2:dra och 6:te byråer uppflyttas till 26:te lönegraden.

Stockholm den 8 april 1929.

Allan Cederborg. Martin Fehr. Hjalmar von Sydow. Alfred Petré.
